

FAMILIA DE ORIGINE ȘI DELINCVENȚA JUVENILĂ ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE

SABINA ADINA GIURCĂ

Considerații teoretice

Ca formă distinctă de devianță, delincvența definește ansamblul conduitelor aflate în conflict cu valorile ocrotite de norma penală. Din punct de vedere strict juridic, acest fenomen caracterizează încălcarea normelor care reflectă cerințele oricărei forme de conviețuire umană (limitarea libertății personale, adaptarea adecvată la mediul social, concordanța dintre atitudinile individului și cerințele sociale, respectarea interdicțiilor și prescripțiilor normative etc.).

În această categorie a delincvenței este inclusă, pe de o parte, criminalitatea adulților, iar pe de altă parte, delincvența juvenilă, a minorilor între 14–18 ani care au săvârșit cu discernământ o faptă ce întrunește elementele constitutive ale unei infracțiuni¹.

Deoarece delincvența juvenilă este considerată ca un fenomen cu profunde implicații negative pentru structura și coeziunea grupurilor sociale de tineri, problema identificării factorilor care generează sau condiționează manifestări antisociale continuă să suscite interesul unor categorii largi de specialiști și cercetători, fără să se fi ajuns însă la un consens între diferitele puncte de vedere vehiculate.

Spre deosebire de psihologi, care pun accentul pe particularitățile psihice ce se derulează la vârsta adolescenței, evidențiind rolul factorilor individuali, psihosomatici în adaptarea tânărului la mediu, sociologii acordă un rol

¹ Pitulescu, I. *Delincvența juvenilă*. București. Editura Ministerului de Interne, 1995.

determinant elementelor cu caracter socio-cultural și condițiilor vieții sociale în general.

În acest context, delincvența juvenilă nu mai este privită ca o tulburare a personalității sau ca o incapacitate a tânărului de a se adapta condițiilor în care trăiește, ci ca un efect nemijlocit al deficiențelor structurii sociale instituționale, al conflictelor existente în cadrul sistemului social².

Diferite instanțe de socializare, cum ar fi școala, grupul de muncă, sistemul mijloacelor de informare și comunicare, ansamblul practicilor și instituțiilor social-culturale, contribuie la modelarea personalității indivizilor.

Însă, după cum precizează Ursula Șchiopu și Emil Verza³, influența cea mai mare o are familia, prin stimularea primelor sentimente social morale, fapt ce favorizează constituirea bazelor caracterului copilului și formarea conștiinței de sine.

Pe lângă rolul preponderent al familiei, la dezvoltarea personalității contribuie și apartenența individului la diferite grupuri și microgrupuri sociale și de aici, implicit, exercitarea mai multor status-roluri care duc la întregirea imaginii de sine prin intermediul autoevaluărilor și al evaluărilor celorlalți (așa numita *percepție a percepției altuia*).

Ca o consecință a acestor autoevaluări apare *stima de sine* (self-esteem), care constă în măsura aprecierilor pozitive referitoare la valoarea propriei persoane. Coopersmith⁴ definește stima de sine ca o judecată personală de valoare, care este exprimată în atitudinile pe care individul le adoptă despre sine. În 1986, Rosenberg⁵ distinge două tipuri de stimă de sine: barometrică (barometric self-esteem) și de bază (baseline self-esteem). *Barometric self-esteem* reflectă faptul că stima de sine este subiectul fluctuațiilor de moment, ce se pot succeda foarte repede. Același autor susține că adolescența timpurie este perioada în care crește instabilitatea ce caracterizează stima de sine barometrică tocmai din cauză că adolescența este vârsta unor fluctuații rapide în ce privește percepția de sine.

² Banciu, D. și Rădulescu, S.M., *Introducere în sociologia delincvenței juvenile*, București, Editura Medicală, 1990.

³ Șchiopu, U. și Verza, E., *Psihologia vârstelor*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1981.

⁴ Coopersmith, S., *The Antecedents of Self-Esteem*, San Francisco, W.F. Freeman, 1967.

⁵ Rosenberg, M., *Self-concept from middle childhood through adolescence*, în J. Suls & A.G. Greenwald (Eds.), *Psychological perspectives of the self*, Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1986.

Baseline self-esteem, în contrast cu primul tip menționat, este stabilă în timp și nu este influențată de experiențele imediate. Stima de sine de bază intervine în momentele în care diferite împrejurări determină o diminuare a stimei de sine barometrice, determinând o reevaluare sau o nouă evaluare a situației respective și a propriului eu. De exemplu, dacă un student se simte prost din cauza punctajului mic obținut la un test, și deci, dacă momentan stima de sine de tip barometric a scăzut, totuși el se va gândi că este un student mult mai bun decât arată punctajul la test, iar motivul este stima de sine de bază.

În perioada adolescenței, un factor critic pentru conturarea identității și a stimei de sine îl constituie relația părinți-copii. În cazul în care climatul familial se caracterizează prin înțelegere și toleranță, respect dar și pedeapsă, în cazul comportamentelor inacceptabile, copiilor li se va dezvolta un nivel ridicat al stimei de sine. Dimpotrivă, dacă în familie persistă neînțelegeri majore, conflicte sau permisivitate exagerată, copiii pot avea un nivel deosebit de scăzut al stimei de sine⁶.

O situație interesantă apare însă în cazul adolescenților delincvenți. Relația între delincvența juvenilă și *stima de sine* a fost studiată în 1989 de Patterson și Wells⁷. Aceștia evidențiază faptul că delincvenții își pot îmbunătăți nivelul stimei de sine angajându-se în acest gen de comportamente. Cei care săvârșesc delikte grave și care inițial au un nivel scăzut al stimei de sine își sporesc acest nivel în urma comportamentelor delictuale. Însă nivelul stimei de sine nu se modifică în cazul celor care comit infracțiuni nesemnificative sau nu au un nivel foarte scăzut al acestui element.

Metodologia cercetării

Toate aceste considerente ne-au determinat să stabilim ca ipoteze ale studiului nostru, următoarele :

1. Calitatea vieții familiale, sub impactul societății românești aflate în perioadă de tranziție, își sporește influențele asupra comportamentului delincvent al adolescenților;

⁶ Coopersmith, S., *op.cit.*

⁷ Dusek, J.B., *Adolescent Development and Behavior*, New Jersey, Prentice Hall, 1991, p.381.

2. Postura de delincent determină un nivel ridicat al stimei de sine în cazul adolescenților;

3. Nivelul ridicat al stimei de sine, în ce-i privește pe adolescenții delinvenți, este independent de extraversiune sau introversiune.

Realizând un studiu exploratoriu, bazat pe metoda studiului de caz, am folosit un eșantion de tip neprobabilist, de intenționalitate. Acesta a cuprins un număr de cinci subiecți (delinvenți adolescenți), iar pe un număr de 64 de subiecți am efectuat o analiză secundară, prin intermediul anchetelor sociale realizate în cadrul Primăriei Sibiu. Acest număr reprezintă totalul delinvenților cuprinși între 14-17 ani care au săvârșit infracțiuni în județul Sibiu în anul 1996.

Pe lângă analiza datelor statistice culese de la Inspectoratul de Poliție al Județului Sibiu și pe lângă analiza de conținut predominant calitativă a anchetelor sociale realizate de către Serviciul de autoritate tutelară și protecție socială din cadrul Primăriei Sibiu, ca instrumente de colectare a datelor am folosit:

1. Interviu semiformalizat, pe bază de ghid de interviu, în funcție de următoarele variabile și indicatorii aferenți:

a) Situația socio-economică a familiei:

- venit;
- condiții de locuit (tipul de locuință);
- mod de folosire a bugetului familial;
- contribuția minorilor la bugetul familiei;
- numărul copiilor în familie.

b) Stabilitatea căminului:

- cazuri de abandon;
- divorț;
- despărțire în fapt;
- deces;
- concubinaj.

c) Climatul conjugal:

- frecvența conflictelor între soți;
- modul în care vorbesc părinții între ei;
- modul în care vorbesc părinții cu copiii;
- persistența unei stări de liniște sau de tensiune în familie;

- obișnuința certurilor prelungite între soți, cu violență fizică;
- deranjarea vecinilor etc.;
- conduite agresive și violență față de copii.

d) Atitudini și comportamente negative oferite de mediul familial:

- alcoolism;
- părinți concediați de la locul lor de muncă datorită unor comportamente inadecvate;
- părinți cu antecedente penale.

e) Stilul educativ al familiei și supravegherea copiilor:

- cunoașterea anturajului/prietenilor copiilor;
- frecvența legăturii părinților cu școala;
- interesul manifestat de părinți cu privire la petrecerea de către copil a timpului său liber;
- părinți autoritari/severi sau indulgenți/permisivi;
- obișnuința părinților de a le da copiilor bani de buzunar;
- observații din partea părinților sau certuri, în cazul întârzierilor prelungite de acasă;
- chestionarea copiilor cu privire la destinația pe care o au când pleacă de acasă;
- interesul părinților față de notele obținute de copii la școală;
- interesul părinților față de modul în care copiii se descurcă la serviciu.

f) Relația afectivă stabilită între părinți și copii:

- părintele de care este mai apropiat copilul; părintele căruia îi împărtășește primul o problemă;
- încurajarea copiilor de către părinți în momente dificile: un examen, o teză, un concurs sportiv etc.;
- aprecieri și recompense simbolice sau/și materiale adresate copiilor de către părinți atunci când copiii iau note bune sau se descurcă bine la serviciu;
- petrecerea timpului liber împreună cu părinții: excursii, petreceri, picnicuri etc.;
- cadouri făcute de părinți copiilor la zilele de naștere și invers;
- modul în care este recompensat copilul în general;

- modul în care este pedepsit copilul în general;
- teama manifestată de copil față de unul sau ambii părinți;
- încercarea părinților de a-și ajuta copiii în diferite probleme pe care aceștia le au și care anume ar fi problemele;
- îndeplinirea de către părinți a dorințelor copiilor;
- evitarea de către copii a discuțiilor cu părinții.

g) Interiorizarea valorilor religioase:

- adeziunea religioasă a părinților;
- adeziunea religioasă a copiilor;
- importanța acordată religiei;
- frecvența în a merge la biserică.

h) Consumul cultural în familie:

- frecvența vizionării de spectacole, teatre, concerte etc., de către copii;
- frecvența vizionării de spectacole, teatre, concerte etc., de către părinți;
- frecvența vizionării filmelor; ce fel de filme;
- citirea presei – frecvența și tipul ziarelor și revistelor;
- obișnuința lecturii – frecvența și tipul acesteia;
- cumpărarea de cărți – frecvența și tipul acestora;
- timpul acordat vizionării emisiunilor TV și tipurile de emisiuni vizionate.

i) Atitudinile minorului față de familie, importanța acordată familiei:

- locul pe care copilul situează familia comparativ cu școala și prietenii;
- respectul acordat părinților;
- aprecierea opiniilor și sugestiilor date de părinți;
- măsura în care copiii împărtășesc părinților problemele lor;
- apelarea la ajutorul părinților în general, în diferite situații;
- mulțumirea copilului în legătură cu familia pe care o are;
- imaginea familiei ideale pentru copil (cum și-ar dori să fie familia lui).

2. Pentru evaluarea nivelului *self-esteem*-ului, am utilizat o scală construită pe principiul scalei adjectivelor polare a lui Osgood. Ca variabile am inclus eficacitatea sinelui și considerația față de sine, bazându-ne pe modelul

teoretic oferit de Nathaniel Branden⁸, iar scorurile la *self-esteem* le-am stabilit prin calcularea mediilor simple.

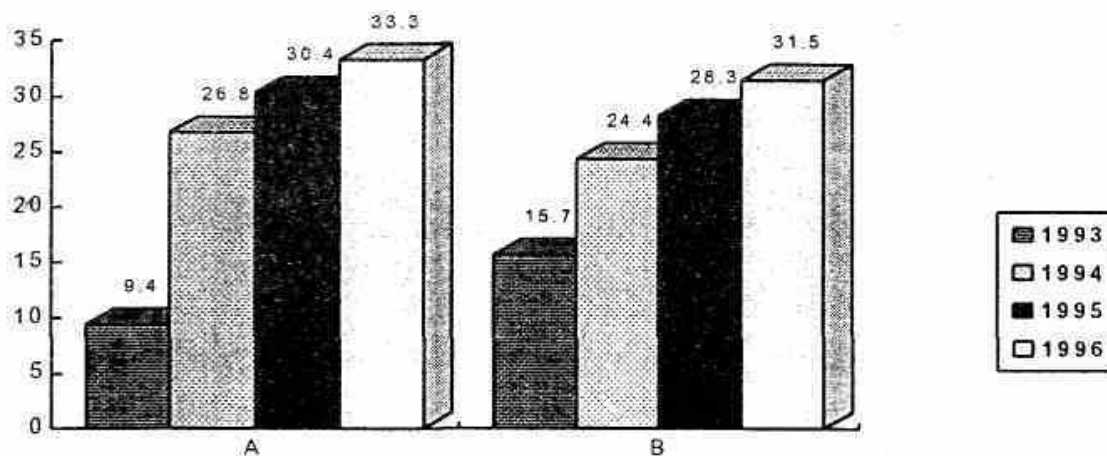
3. Pentru desprinderea gradului de extraversiune, respectiv introversiune, am utilizat Inventarul de personalitate Eysenck (EPI) care, de asemenea, ne-a oferit informații și în ceea ce privește nevrotismul subiecților (stabilitatea/instabilitatea emoțională).

Analiza datelor statistice

Datele statistice referitoare la delincvența juvenilă vizează perioada 1993–1996 și se referă la județul Sibiu. Din analiza lor, am remarcat o evoluție crescătoare, atât în rândul minorilor (14–17 ani), cât și în rândul tinerilor (18–29 ani), atât sub aspectul condamnărilor, cât și sub aspectul persoanelor învinuite.

Graficul nr.1

Condamnările suferite
de minori și tineri pe raza județului Sibiu, în perioada 1993-1996 (în %)

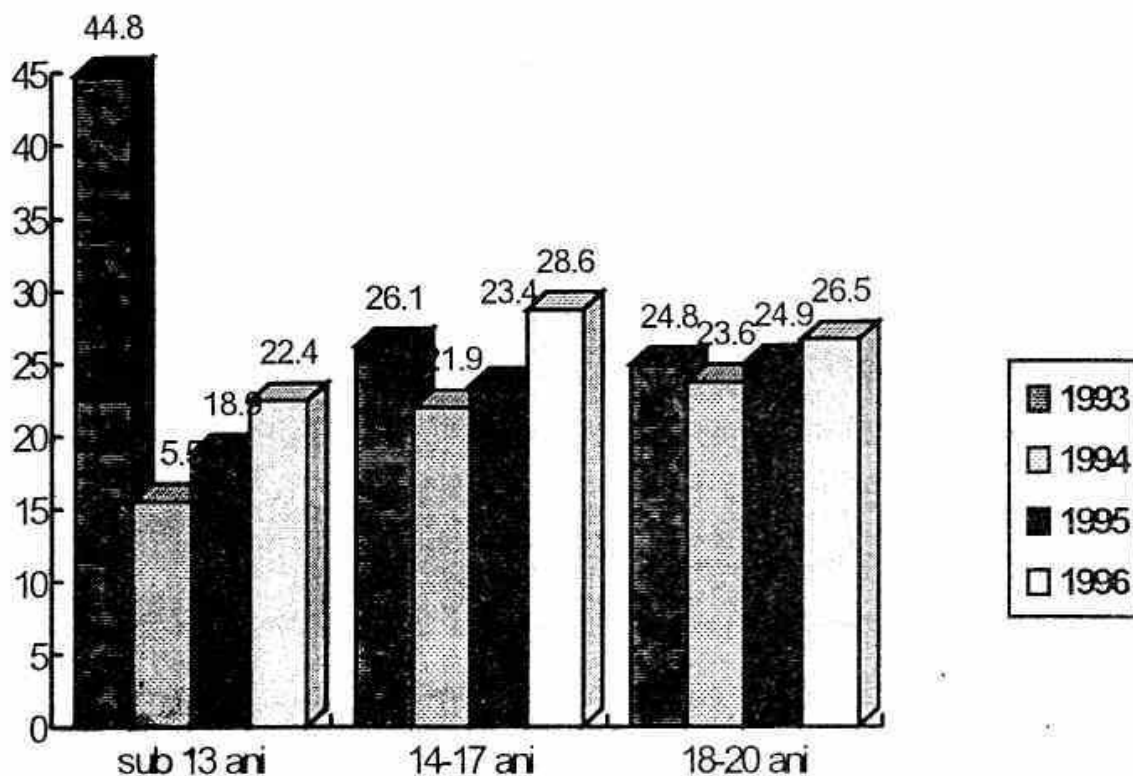
A: condamnări minori (sub 18 ani)

B: condamnări tineri (18-29 ani)

⁸N. Branden, *The Six Pillars of Self-esteem (Cei șase stâlpi ai respectului de sine)*. București, Editura Colosseum, 1996.

Graficul nr.2

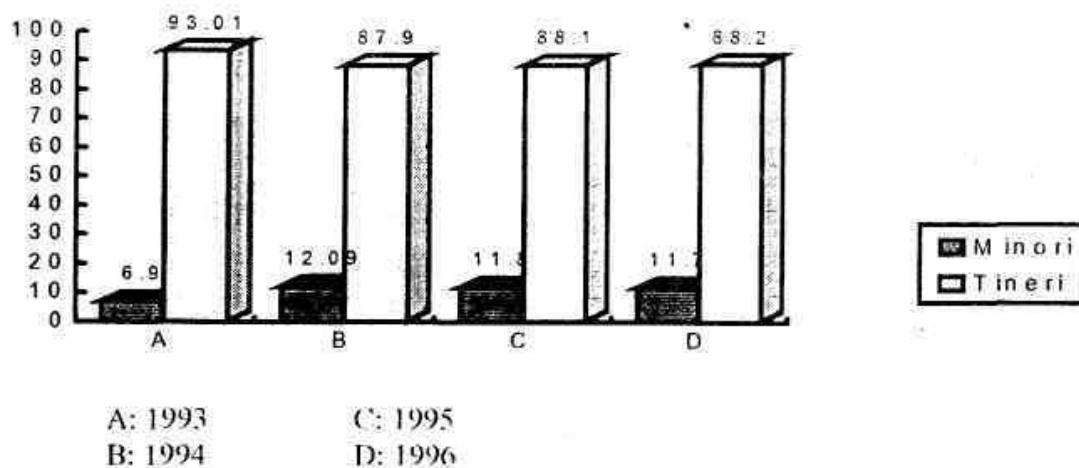
Persoanele învinuite de comiterea unor infracțiuni pe raza județului Sibiu, în perioada 1993-1996 (în %)

Diferențe în ce privește amploarea acestui fenomen apar între tineri și minori, procentajele în cazul acestora din urmă fiind destul de reduse față de cele în cazul tinerilor.

Graficul nr.3

Condamnările suferite de minori și tineri pe raza județului Sibiu, în perioada 1993-1996 (în %)

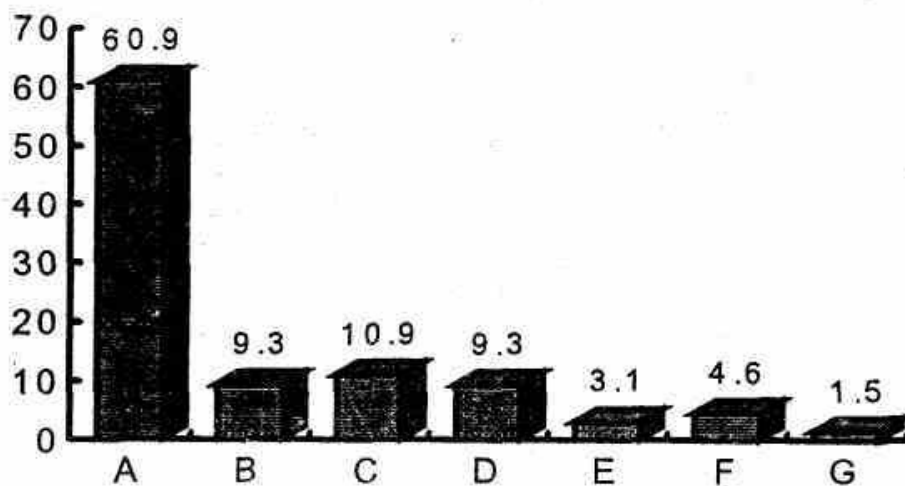

Așadar, supoziția creșterii criminalității nu se datorează doar puternicei mediatizării, unii oameni fiind surprinși de amploarea acestui fenomen numai pentru că au avut acces la informații sau știri prin intermediul mass-mediei. Delincvența și-a sporit proporțiile, cel puțin în privința județului Sibiu, iar această situație apare în primul rând ca o consecință a multiplelor schimbări sociale și economice din societatea actuală.

Acest lucru ne-a determinat să ne punem întrebarea: *Care este mediul din care provin acești minori delincvenți?* În general, există o tendință în a considera că majoritatea delincvenților minori provin din familii dezorganizate sau incomplete. Însă studiul delincvenței juvenile pe un an întreg, pe baza anchetelor sociale, ne-a condus la constatarea că lucrurile nu stau tocmai așa. Astfel, din totalul delincvenților, cuprinși între 14–17 ani, aproximativ 60 % provin din familii legal constituite, respectiv organizate, în timp ce doar 40 % provin din familii dezorganizate sau incomplete.

Graficul nr.4

Tipurile familiilor de proveniență a minorilor între 14–17 ani care au comis infracțiuni în județul Sibiu, în anul 1996 (în %)

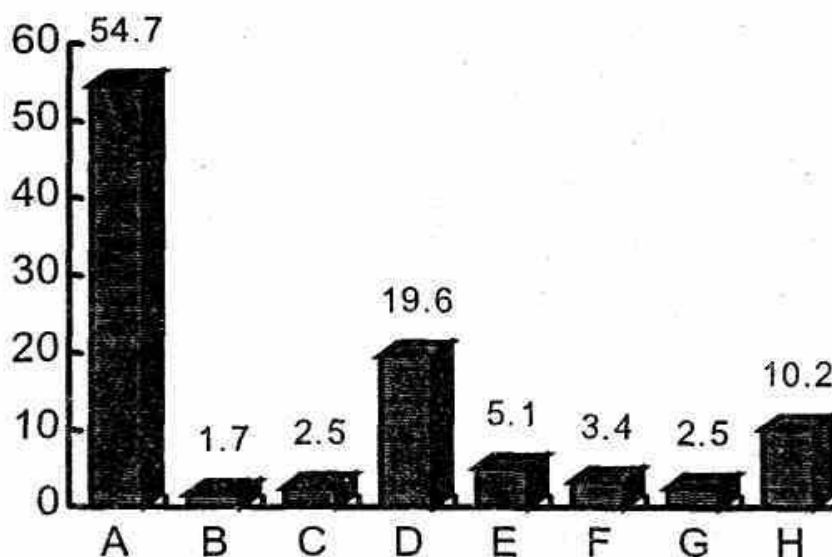
- A: Familii legal constituite, organizate
- B: Familii dezorganizate/incomplete prin divorțul părinților
- C: Familii dezorganizate/incomplete prin despărțirea în fapt a părinților
- D: Relații de concubinaj
- E: Familii dezorganizate/incomplete prin decesul mamei
- F: Familii dezorganizate/incomplete prin decesul tatălui
- G: Familii dezorganizate/incomplete prin decesul ambilor părinți

Înseamnă că nu dezorganizarea sau incompletitudinea în sine determină în cea mai mare măsură propensiunea spre delincvență a minorilor, ci factorii majori care favorizează acest fenomen trebuie căutați și printre caracteristicile mediului familiilor legal constituite și aparent organizate.

Privitor la categoriile socio-ocupaționale ale părinților delincvenților minori, s-a remarcat faptul că ponderea cea mai mare o au muncitorii, urmați de șomeri și de pensionari.

Graficul nr. 5

Grafic referitor la categoriile socio-ocupaționale ale părinților delincvenților minori din județul Sibiu, în anul 1996 (în %)

A: Muncitori
B: Patroni
C: Funcționari
D: Șomeri

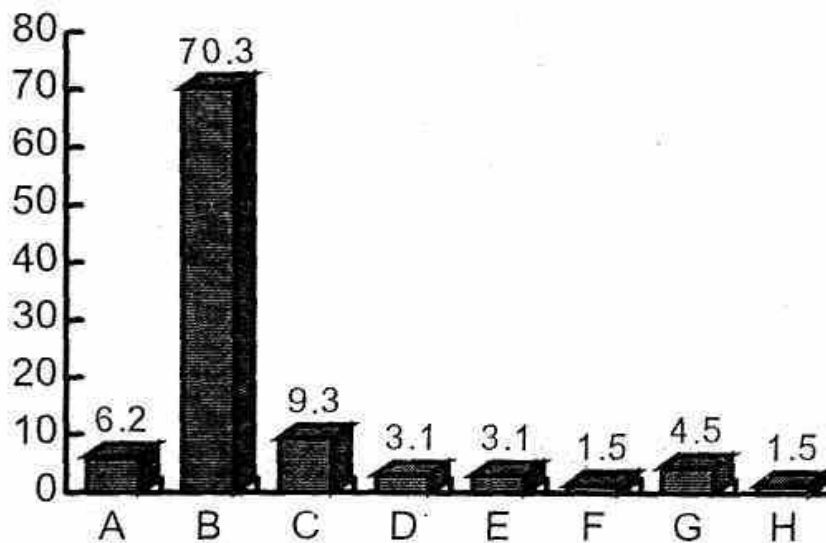
E: Casnice
F: Maiștri, tehnicieni
G: Intelectuali
H: Pensionari

Această stare de fapt constituie un argument în plus pentru situația delicată a acestor categorii, generată de schimbările sociale din societatea românească în tranziție, în care, datorită creșterii masive a prețurilor, părinții nu reușesc să satisfacă toate trebuințele, nevoile și dorințele copiilor, aceștia din urmă recurgând la fapte și comportamente în contradicție cu normele sociale. Căci infracțiunea cel mai des săvârșită de către minori este furtul în dauna avutului

privat, deși apar, în procente mult mai mici, și infracțiuni ca: furt în dauna avutului public, conducerea autoturismului fără permis, tâlhărie etc.

Graficul nr. 6

Tipurile de infracțiuni săvârșite de minori
în județul Sibiu, în anul 1996 (în %)

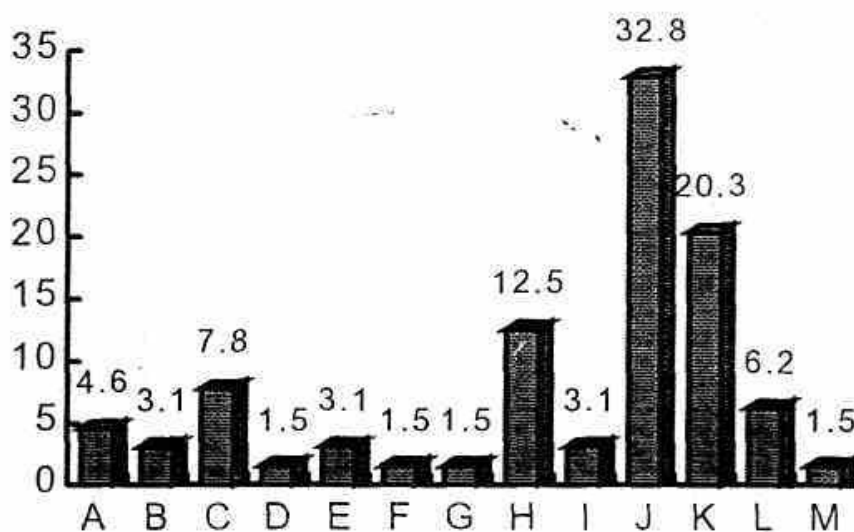
- A: Conducerea autoturismului fără permis
- B: Furt în dauna avutului privat
- C: Furt în dauna avutului public
- D: Infracțiune de fals
- E: Trecere frauduloasă a frontierei de stat
- F: Infracțiune de lovire (atac asupra persoanei)
- G: Tâlhărie
- H: Mărturie mincinoasă

O situație interesantă apare în privința tipurilor de locuințe în care trăiesc familiile delincvenților minori. Procentul cel mai mare, de 53,1 %, este în cazul celor ce locuiesc într-un apartament proprietate personală cu două sau trei camere, iar cel mai mic în cazul celor ce locuiesc în gazdă (1,5 %). Însă aceste procentaje, referitoare la tipurile de locuințe, nu ar avea relevanță dacă nu am cunoaște și situația numărului de frați ai delincvenților minori, respectiv a numărului de copii din familie. Astfel, 34,2 % din familii au unul sau doi copii, în timp ce 65,8% au între trei și șase copii. Corelate cu categoriile socio-

ocupaționale ale părinților, situația tipurilor de locuință și a numărului de copii din familie relevă un nivel de trai destul de precar al familiilor delincvenților minori.

Graficul nr. 7

Tipurile de locuințe în care trăiesc familiile minorilor delincvenți din județul Sibiu, din anul 1996 (în %)

A: Garsonieră de stat

B: Garsonieră proprietate personală

C: Casă proprietate personală: două camere plus dependințe

D: Casă proprietate personală: trei camere plus dependințe

E: Casă proprietate personală: patru camere plus dependințe

F: Casă proprietate personală : șase camere plus dependințe

G: Casă ILL: două camere plus dependințe

H: Apartament proprietate de stat: două camere plus dependințe

I: Apartament proprietate de stat: trei camere plus dependințe

J: Apartament proprietate personală: două camere plus dependințe

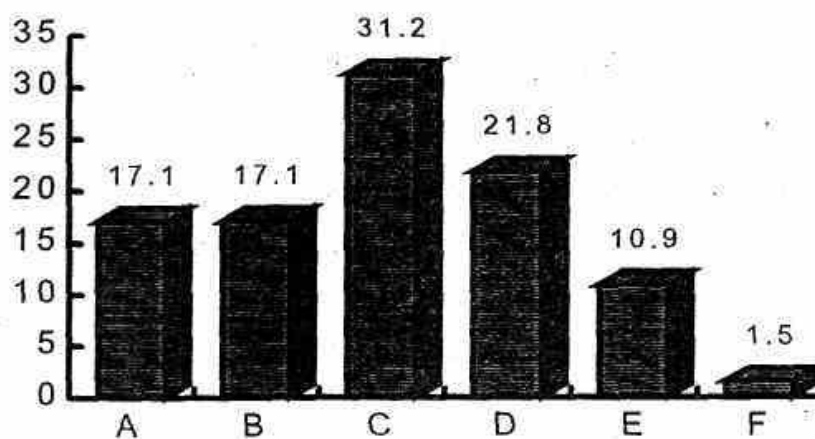
K: Apartament proprietate personală: trei camere plus dependințe

L: Apartament proprietate personală: patru camere plus dependințe

M: Gazdă.

Graficul nr. 8

Numărul fraților delincvenților minori
din județul Sibiu, în anul 1996 (în %)

A: Nici un frate

B: Un frate

C: Doi frați

D: Trei frați

E: Patru frați

F: Cinci frați

Doar 6,2 % din părinții delincvenților minori din 1996, din județul Sibiu, au antecedente penale și doar circa 11 % dintre minorii delincvenți din același an au fost internați într-o școală specială de reeducare.

Majoritatea au fost internați datorită repetării anumitor infracțiuni, în timp ce unii dintre ei au fost internați datorită faptului că familia nu reușea să îi supravegheze – fiind vorba în special de relații de concubinaj, despărțire în fapt sau divorț.

Însă o problemă importantă care se ridică este aceea a eficienței programelor desfășurate în cadrul școlilor de reeducare, destinate reintegrării sociale a minorilor. Datorită etichetării, izolării și a frustrărilor create prin internarea în aceste instituții se favorizează instalarea unor nevroze sau chiar psihoze⁹. Mai mult decât atât, minorii internați pot învăța unul de la altul comportamente negative, care îi pot conduce la recidivă după ieșirea din astfel de școli*. Școala de reeducare poate fi, de asemenea, și o sursă a stigmatului

⁹ I. Pitulescu, *op. cit.*

* În sprijinul acestor idei vine și experimentul realizat de către Phillip Zimbardo și colegii săi, în 1973, la Universitatea din Stanford. Zimbardo dorea să vadă dacă definiția situației într-o

atribuit categoriei acesteia de delincvenți minori, ca de altfel, delincvenților în general.

Stigmatul în cazul delincvenților adolescenți

În lucrarea sa *Stigma*, Erving Goffman precizează că perceperea persoanelor, în general, nu necesită un efort de concentrare deosebit, deoarece obișnuința produce o "alteritate anticipată", ceea ce înseamnă că necunoscutul este distribuit prin inferențe rapide în categorii prestabilite, construindu-se astfel o identitate socială virtuală. Stigmatizații au anumite trăsături care îi diferențiază în mod nedorit de trăsăturile pe care noi le anticipăm sau ne așteptăm să le aibă. Din această cauză exercităm asupra lor o multitudine de discriminări prin care le reducem șansele de integrare în viața socială¹⁰. În concepția lui Goffman, stigmatul apare ca o discrepanță între identitatea socială virtuală și cea efectivă. Contactele sociale ulterioare pot infirma identitatea virtuală prin evidențierea și a altor atribute ce nu apăreau în portretul robot. Doar dacă aceste atribute sunt negative sau au un efect negativ asupra contactului social se poate vorbi de stigmat.

instituție totală este mai puternică decât propria identitate a individului. El a încercat să răspundă la întrebarea dacă se poate vorbi de o *spălare* a creierului unei persoane, în sensul că individul să acționeze împotriva propriilor sale valori și credințe prin plasarea sa într-o situație instituțională, deci dacă o situație creată poate fi în stare să dezindividualizeze oamenii.

Cercetătorii au creat o situație simulată, dar realistă, de prizonierat, în clădirile campusului Universitar din Stanford (SUA). Subiecții – studenți – au fost recrutați direct din campus, întrebați fiind dacă vor să participe la un studiu asupra vieții de prizonier. Dintre ei au fost apoi selectați aleator prizonierii și paznicii. Au primit uniforme specifice, iar apoi au fost lăsați să creeze reguli și modele ale vieții de prizonierat. Incredibil, dar subiecții și-au intrat perfect în noile identități și roluri. Paznicii au devenit brute puternice și feroase, care molestau prizonierii mai mult sau mai puțin constant. Prizonierii au devenit supuși și obedienți. Cercetătorii au observat toate situațiile create și au fost obligați, pas cu pas, să scoată prizonierii care au început să aibe probleme de sănătate, depresii extreme și teamă. Experimentul a fost oprit înainte de data stabilită.

Cercetătorii au constatat că schimbările au fost determinate de situația în care subiecții s-au aflat. Această cercetare a atras atenția asupra tendinței de a localiza sursa dezordinii comportamentale înăuntrul unei persoane particulare sau al unui grup, subestimând puterea forțelor situaționale. (Apud R.M. Hessler, *Social Research Methods*, New York, West Publishing Company, 1992, p.171).

¹⁰ Goffman, E., *Stigma- Notes on the Management of Spoiled Identity*, Penguin Books. 1968. p.15.

Ăcelași autor distinge trei¹¹ tipuri de stigmat:

1. Stigmatul corpului – diferite diformități fizice, malformații ereditare sau dobândite în urma unor accidente.

2. Stigmatul caracterial – slăbiciuni, credințe bizare și rigide, tendințe spre dominare sau pasiuni ieșite din comun etc., care pot fi întâlnite la bolnavi mental, prizonieri, alcoolici, homosexuali, șomeri, indivizi cu tendințe suicidare, delincvenți etc.

3. Stigmatul tribal – determinat de rasă, religie, naționalitate (acestea se moștenesc, toți membrii familiilor respective *contaminându-se* cu acest tip de stigmat).

Așadar, delincvenții fac parte din categoria stigmatizaților de caracter, caracterizați fiind printr-o serie de atitudini antisociale și trăsături negative de caracter și printr-un comportament în discordanță cu normele acceptate de o anumită comunitate.

E. Goffman, de asemenea, face precizarea că, din dorința de a se integra în societate, stigmatizatului are tendința de a-și asuma ideile grupului social privind propria sa identitate, confirmând astfel imaginea pe care grupul o are despre el. Din această perspectivă am putea explica și unele cazuri de recidivă în rândul adolescenților delincvenți, în special după ieșirea dintr-o școală de reeducare.

Analiza datelor obținute pe baza interviului

Informații semnificative pentru studiul nostru am obținut pe baza interviului semiformalizat, prin efectuarea unei analize de conținut preponderent calitative.

Cele mai relevante date se referă la climatul familial, conflictul în familie, stilul educativ al familiei și relația afectivă stabilită între părinți și copii.

Mai mult decât îngrijorător este faptul că, în peste 80 % din cazuri, între cei doi soți există conflicte frecvente, de multe ori ele degenerând în certuri prelungite, cu violență manifestată atât verbal, cât și fizic. (“M-am săturat să-i aud pe părinții mei certându-se și bătându-se”; “Părinții mei strigă unul la altul din orice și își varsă nervii pe mine și pe fratele meu”; “Părinții mei se bat foarte des. Mama bea tot timpul și se ceartă cu tata fiindcă stă prea puțin acasă”).

Toți subiecții investigați au recunoscut că părinții lor obișnuiesc să recurgă la violență verbală atunci când li se adresează – mai ales când întârzie mai mult de acasă sau când iau note proaste. Mai mult decât atât, marea majoritate a subiecților au recunoscut violența manifestată fizic prin bătaie, aplicată ca formă de pedeapsă sau ca urmare a implicării sau intervenției lor în conflictul părinților – în toate cazurile pentru a-și apăra mama, victimă a violenței soțului ei. (“După ce mă bătea, simțeam durerea o săptămână”; “Tata vorbește urât cu noi și ne bate când este beat”; ”Tata, când bea, vorbește prostii. Și când e treaz mă înjură, mă dă afară din casă. Dacă termin școala, nu mai stau acasă”).

Apare astfel și problema alcoolismului, căci în 40 % din cazuri, tatăl minorilor este alcoolic, întâlnindu-se însă și cazuri când mama este alcoolică. Comportamentul necorespunzător și chiar violent în urma consumului de alcool este, de fapt, unul din motivele principale ale conflictelor din interiorul familiei și motivul temerilor copiilor și al lipsei comunicării între părinți și copii.

Majoritatea subiecților au afirmat că le este teamă fie de amândoi părinții, fie doar de tată. Motivația lor în legătură cu această teamă a fost că sunt certați, sunt bătuți, este “scandal tot timpul la noi în familie”, nu sunt înțeleși de către părinți, sunt criticați mereu.

Aceste aspecte sunt cu atât mai grave cu cât este cunoscut faptul că atunci “când unele funcții ale familiei sunt deteriorate sau absente, apar traume sufletești pe care copilul le resimte în modul cel mai acut cu putință la nivelul conștiinței sale morale în curs de formare”¹². Se susține de asemenea ideea că “orice conflict care afectează mai profund structura și stabilitatea căminului este receptat negativ de către copil, creându-i o stare de tensiune incompatibilă cu certitudinile protectoare oferite de o familie în care domnește înțelegerea și armonia între părinți”¹³.

Aprecierile și recompensele simbolice sau de orice altă natură, pe care părinții le-ar putea adresa copiilor lor, lipsesc în aproape toate cazurile (“Nu m-au lăudat niciodată”; “Niciodată nu mi-au spus bravo, chiar dacă luam note bune”).

¹² Banciu, D., Rădulescu, S.M. și Voicu, M., *Adolescenții și familia (Socializare morală și integrare socială)*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987.

¹³ Rudică, T., *Familia în fața conduitelor greșite ale copilului*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1981.

Majoritatea subiecților evită discuțiile cu părinții lor, aparent fără vreun motiv întemeiat (“Ce aş putea discuta cu ei?”; “Ce am de discutat, discut cu prietenii mei”; ”Nu prea vorbesc cu ei. Dacă mă întreabă ceva le răspund scurt, doar ca să nu spună că nu vreau să vorbesc cu ei”). Totuși, 80% dintre ei admit că apelează la ajutorul părinților în diferite situații, iar aceștia încearcă să-i ajute când au probleme, în special la școală sau în privința banilor.

Iată deci că anumite aspecte ca: necomunicarea dintre părinți și copii, deficitul relației afective dintre ei, stările conflictuale frecvente, violența fizică sau verbală, pot contribui la zdruncinarea armoniei din cadrul unei familii. În aceste condiții, copiii se îndreaptă înspre și aderă la diferite grupuri, în cadrul cărora se simt bine, se simt înțeleși și apreciați și își manifestă liber propriile atitudini și convingeri. De cele mai multe ori, în aceste grupuri, sunt încurajați spre fapte de bravadă, prin care ei simt nevoia să-și demonstreze propria valoare, propriile puteri, ajungând astfel, în multe cazuri, chiar să comită acte infracționale. Căci, în grupul de prieteni, ei se simt în siguranță datorită sprijinului afectiv pe care îl găsesc în ei, mai ales că în majoritatea cazurilor, frustrarea afectivă din familie nu lipsește.

Foarte redus în familiile minorilor investigați este și consumul cultural. Astfel, lectura apare într-o măsură deosebit de mică, frecventarea teatrelor sau concertelor lipsește, doar 40% din părinți și copii citesc presa (diferite ziare locale), dar, în schimb, majoritatea vizionează emisiuni la televizor, părinții preferând emisiuni de știri sau umoristice, iar copiii filme S.F., de aventuri sau acțiune. Acesta este încă un semnal de alarmă în privința comportamentelor deviate, datorită nivelului cultural scăzut, mai ales că majoritatea subiecților învață în licee industriale sau școli profesionale, nelipsind nici cazurile de abandon școlar.

În ceea ce privește mulțumirea copilului în legătură cu familia pe care o are, doar 40% dintre subiecți au răspuns că sunt mulțumiți de familia lor, pe când 60% au afirmat contrariul, în acest sens exprimându-se într-un mod categoric: ”Cum să fiu mulțumit?”; ”Bineînțeles că nu sunt mulțumit!”. În cazul acestora, referitor la imaginea familiei ideale, răspunsurile au fost în funcție de situația actuală din familia lor, ei dorind tocmai opusul: ”Aș vrea ca părinții mei să fie mai înțelegători, mai calmi și să nu mai bea”; ”Să nu mai bea, să țină unul la altul”; ”Mai bine eram săraci ca cerșetorii, dar să fi fost liniștiți și fericiți”.